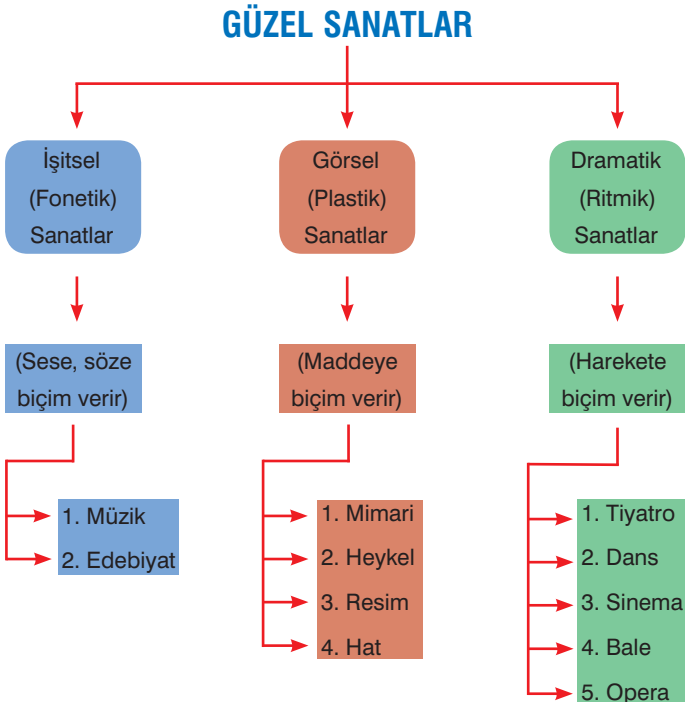

GÜZEL SANATLAR VE EDEBİYAT

- Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamına “sanat” denir.
- Edebiyat, resim, heykel, mimarlık, müzik, tiyatro gibi insanda coşku, estetik bir zevk ve hayranlık uyandıran sanatlara “güzel sanatlar” denir.
- Sanatsal yaratının genel yasalarıyla sanatta ve hayatta güzelliğin kuramsal bilimine, güzel duyuya estetik denir.
- Güzel sanatlarda, yarar sağlamaksızın estetik bir güzellik meydana getirmek amacı güdülür.
- Edebiyat da güzel sanatların bir koludur.
- Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak anlatılmasına “edebiyat” denir.

Güzel sanatları bir şema hâlinde gösterelim.

GÜZEL SANATLAR İÇİNDE EDEBİYATIN YERİ

- Edebiyat sözcüklerle yapılan bir sanattır.
- Edebiyat, çağının düşüncelerinden hareketle gelecekte olabilecek olanları sezgi yoluyla bulur.
- Edebiyat, söz değeri olarak müzik, tiyatro gibi sanatların ana kaynaklarından biridir.
- Güzel sanatların ve edebiyatın temel işlevi, insanlarda estetik bir zevk uyandırmaktır.
- Estetik, güzel üstüne düşünme, güzeli hissetmedir; bu, edebiyat için de geçerlidir.
- Sanat dallarının tümünde olduğu gibi edebiyatta da güzellik temel amaçtır.
- Edebi bir metinde duygu, hayal ve üslup vardır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi edebiyatın güzel sanatlar arasında sayılmasını sağlayan faktörlerden biridir?

- Toplumsal gerçekleri yansıtması
- Amacının insanda güzel duygular uyandırmak olması
- İnsanla birlikte doğayı da konu alması
- Yer ve zamana göre gelenek biçiminde şekillenmesi
- Eleştiriye açık olması

ÇÖZÜM

Edebiyat denilince aklımıza öncelikle estetik zevk ve duyuş gelir. Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamına “sanat” denir. Yani edebiyatın da sanatın da ortak amacı güzel olanı anlatmaktır.

Cevap: B

SANAT VE ZANAAT

- Sanat bir duygunun, bir hayalin, bir tasarı ya da güzelliğin insanda oluşturduğu estetik karşılıktır.
- Sanat, insanın yaşamla ilgili; bir başka deyişle günlük ihtiyaçlarını karşılamaya yaramaz.
- Maddi ve pratik ihtiyaçlarımızı karşılamayı amaçlayan çıraklık, kalfalık ve ustalık gibi deneyim aşamaları olan işlere zanaat denir.

Sanat ve Zanaat Arasındaki Benzerlikler ve Farklar

- Sanatçı maddi beklentiden uzaktır, zanaatçının maddi beklentisi vardır.
- Sanat yapının benzeri yoktur ve tektir; zanaat eserinin pek çok benzeri vardır.
- Sanatkâr her defasında özgün bir eser ortaya koymaya çalışır, zanaatkâr ise aynı ürünü birçok kez tekrarlar.
- Sanatta yetenek doğuştandır, zanaatçı ise yeteneğini sonradan kazanır.
- Sanatla zanaatın malzemesi ortak olabilir. Bir heykeltıraşla duvar ustası benzer maddelerle iş yapar.
- Sanatın amacı estetik ve güzellik duygusu uyandırmaktır, zanaatın amacı ise gereksinimlere cevap vermek ve faydalı olmaktır.
- Sanatkâr, maddi beklenti peşinde değildir, zanaatkâr ise yaptığı işe karşılık bir ücret alır.

EDEBİYATIN BİLİMLERLE İLİŞKİSİ

Edebiyat, insanların duygu, düşünce ve hayallerini, ilgilerini konu alır. Bu açıdan edebiyatın diğer bilimlerle yakın bir ilişkisi vardır.

Edebiyat-Felsefe İlişkisi:

- Felsefe, dünya görüşünün dile getirilmesidir. Her edebi metnin arkasında ise bir düşünce, bir dünya görüşü vardır.
- Edebi metninde olaylar felsefi görüşle pekiştirilir.

Edebiyat-Tarih ilişkisi:

- Tarih; milletleri etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer ile beraber anlatan, olaylar arasındaki bağlantıları inceleyen bilimdir.
- Tarihi romanlarda, epik şiirlerde bu özellikler sıkça kullanılır.

Edebiyat-Sosyoloji ilişkisi:

- Sosyoloji toplum bilimi anlamına gelir.
- Edebi eserler, sosyal çevrelerde oluşur ve sosyal çevrenin ve geleneğin özellikleri edebi metinlerde olayların arasına serpiştirilir.
- Eserin olduğu sosyolojik ortamın bilinmesi, o eserin daha rahat anlaşılmasını sağlar.

Edebiyat-Psikoloji ilişkisi:

- Psikoloji ruh bilimi demektir.
- Edebi metni oluşturan kişinin ve edebi metinlerdeki kahramanların psikolojik özelliklerine dikkat edilmeden eser tam anlaşılamaz.
- Edebiyatçı, tüm bu bilimlerle olan ilişkisini kendine özgü yöntemlerle yoğurarak kurmaca dünyasını oluşturur.

DİLİN İNSAN VE TOPLUM HAYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

- Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır.
- Dilin kendisine özgü kanunları vardır ve dil ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlıktır.
- Dil, kaynağı tam bilinmeyen bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş sosyal bir kurumdur.
- En küçük birimi sesler olan dilin seslerinin oluşumunu ve özelliklerini inceleyen bilim dalına fonetik denir.

Dilin Özellikleri

- Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araçtır.
- Dilin devamlı, kendi içinde gelişen ve değişen bir yapısı vardır.
- Dil, kendi kurallarını kendisi koyan canlı bir varlık gibidir.
- Dil, bir gizli antlaşmalar sistemi gibidir.
- Dil, bireylerin üstünde, bütün bir toplumun malı olan ve bütün bir toplumu içine alan güçlü bir sosyal kurumdur.
- Toplumu ayakta tutan, bir milleti millet yapan değerlerin başında dil gelir.
- İnsanlar, dil sayesinde, düşüncelerini ortaya koymuş ve tarih boyunca sürekli ilerleyebilmişlerdir.
- Milletler; duygu ve düşüncelerini, ortak ülkülerini, kültürünü dil ile yaşatır.

Diller, tarihi süreç içinde ana kaynağa göre kimi değişimler gösterir. Bu değişimler, şive, lehçe, ağız gibi isimlerle ifade edilir:

* **Lehçe:** Dilin tarihsel, bölgesel, siyasal sebeplerden dolayı ses, yapı ve söz dizimi özellikleriyle ayrılan koluna lehçe denir: Yakutça, Çuvaşça

* **Şive:** Bir dilin bilinen tarihi seyri içinde kendinden ayrılmış olup bazı farklılıklar gösteren kollarına şive denir. Azerice, Kırgızca, Kazakça

* **Ağız:** Aynı dil içinde ses, şekil, söz dizimi ve anlamca farklılıklar gösterebilen, belli yerleşim bölgelerine veya sınıflara özgü olan konuşma diline ağız denir: Ege ağızı, Karadeniz ağızı, Urfa ağızı, Rumeli ağızı

Dil, konuşmada ve yazıda kullanılışına göre ikiye ayrılır:

1-Yazı dili: Bir ülkede resmi dil olarak kabul edilen ve her alanda aynı kurallarla kullanılan dile denir.

2-Konuşma dili: Kelime hazinesi yazı diline göre sınırlı olan ve günlük yaşamda kullanılan doğal dile denir.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERE AYRILMASINDAKİ ÖLÇÜTLER

Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında kullanılan ölçütler şunlardır:

1. Dil Anlayışı:

Türkler İslam diniyle tanışmaya kadar dış etkilerden uzak bir dil kullanmışlardır. İslam'ın etkisiyle Arapça ve Farsça sözcükler dile girmeye başlamış ve dildeki yabancılaşma artmaya başlamıştır. Tanzimat Dönemi'ne kadar bu etki sürmüştür. Dil anlayışındaki bu farklılaşmalar, edebi dönemlerin belirlenmesinde etkili olmuştur.

2. Kültürel Farklılaşma:

Türkler Uygurlara kadar göçebe bir yaşam sürmüştür. Bu bozkır kültürü edebiyata yansımıştır. İslamiyet'in kabulünden Tanzimat Dönemi'ne kadar İslam kültürünün etkisiyle Türk kültüründe dini motifler ağırlık kazanmıştır. Tanzimat'la birlikte Batı'nın etkisi artmıştır. Bu değişimler, edebi ürünleri hem içerik yönünden hem de biçimsel olarak etkilemiştir.

3. Din:

Türklerde dinin edebiyat üzerindeki en büyük etkisi İslamiyet'in kabulünden sonra oluşmuştur. İslami dönem Türk edebiyatı başlamıştır.

4. Coğrafya:

Türkler tarih boyunca değişik kıtalara yayılmıştır. Değişik coğrafyalarda devletler kurmuşlardır. Göçebe kültürden yerleşik düzene geçince yazılı edebiyat başlamıştır.

5. Sanat Anlayışı:

Sanat değişik zaman, durum ortam vb. unsurlara göre değişik şekillerde algılanmıştır. Bu durum edebi akım ve görüşlerin doğmasını sağlamıştır. Söz konusu akım ve görüşler edebi dönemlerin oluşmasında bir ölçüt olmuştur. Tanzimat, Servetifünun, Fecriati bunun en bariz örnekleridir.

METİN

- Önceden bir kitabın veya yazının aslına, yazar tarafından yazılmış asıl nüshasına metin denirdi.
- Günümüzde yazı hâline gelmiş, yayınlanıp okura ulaşmış eserlere metin denmektedir.
- İnsanların başkalarıyla iletişim kurmak, kendilerini onlara ifade etmek için bir araya getirdikleri yazılı veya sözlü cümleler topluluğu metni oluşturur.
- Metin, bir yazıyı biçim, anlatım ve noktalama özellikleriyle oluşturan kelimelerin bütünüdür.
- Metinler, içerikleri veya yazılış amaçlarına göre farklı isimler alır: Felsefi metin, edebi metin, bilimsel metin...
- Metin, bir iletişim aracı ve bir kurgu sistemidir ve bu sistem, "sözcük-cümle-paragraf-metin" şeklinde oluşur.
- Metni oluşturan birimler, birleşerek metnin ana düşüncesini ya da temasını oluşturur.
- Metni oluşturan sistemin bir kendi anlamı bir de metinde kazandığı anlamları vardır.
- Metinde kazanılan anlam "bağlamla" ilişkilidir.

Metinde temel iki ilişki ağı vardır:

1-Bağlaşıklık: Metni oluşturan kelimeler ve cümlelerin dil bilgisi kurallarıyla birbirine bağlanmasıdır.

2-Bağdaşıklık: Metni oluşturan kelimeler ve cümlelerin arasında ki anlam ilişkisidir.

Yazılan her metnin bir amacı vardır. Metinde dil, bu amaca yönelik kullanılır.

Metinler dilin kullanılma işlevine göre şöyle sınıflandırılabilir:

- Sanatsal Metinler
- Öğretici Metinler

Metinler, içerikleri bakımından ikiye ayrılır:

1- Kurmaca metinler:

- Gerçekmiş gibi tasarlanmış, kurgulanmış olay ve olgulara kurmaca denir.
- Kurmaca metinler, gerçekmiş gibi varsayıp yazılan ve okura sunulan metinlerdir.

- Kurmaca metinlerde gerçek yaşamdan alınmış kişi ve olaylar yazarca yeniden işlenir, düşsel bir gerçekliğe dönüştürülerek anlatılır.
- Roman, hikâye, masal, tiyatro, halk hikâyesi, destan gibi türlerde yazılan metinler kurmaca metinlerdir.

ÖRNEK

Geyiğin biri ormanda geziniyormuş. Çok susamış; derenin başına gitmiş. Suya başını daldırınca bir de ne görsün?

Boynuzları çok gösterişli, bacakları ise incecik bir geyikmiş. Koca koca boynuzları hoşuna gitmiş, ama bacaklarını hiç mi hiç beğenmemiş.

Geyik boynuzları ile böbürlenip bacaklarıyla yerinirken arkasında bir kaplan belirmiş.

Kaplan geyiği parçalamak için atılmış. Geyik bu ya; o incecik bacaklarıyla hızla koşup uzaklaşmış.

Uzaklaşmış ama boynuzları bir dala takılınca olduğu yerde kalmış. Kaplan da yetişip hemen onu yakalamış.

Beğenmediği bacakları ona iyilik ederken çok güvendiği boynuzları kötülük etmiş.

Zavallı geyik oracıkta ölmüş.

Bu metin, bir masal metnidir. Metinde anlatılanların gerçekle ilgisi yoktur. Tamamen anlatıcının hayal dünyasında oluşturulmuş kurmaca bir metindir.

2- Kurmaca Olmayan metinler:

- Kurmaca olmayan metinlerde gerçek olay, kişi ve olgular anlatılır.
- Yazar, tamamen gerçeği yansıtır.
- Anı, tarih, biyografi, gezi yazısı gibi türler bu gruba girer.

ÖRNEK

Side (Eski Antalya), Koraksior (Alanya) ve Phaselis (Tekirova)lilerin başlıca şöhreti korsanlık ve esir alım satımı idi. Korsanların pek güzel, burnu yaldızlı, kürekleri gümüşlü, küpeştesi erguvan halılarıyla süslü gemileri vardı. Kaçtırdıkları esirlerden biri Romalı olduğunu söylerse karşısında saygı ile eğilir, diz çöker, bizi affediniz, derler; gene bir yanlışlığa uğramaması için arkasına bir toga giydirirler, sonra denize bir merdiven kurarak, “Vatanınıza teşrif buyurunuz.” derlerdi. Romalı denize inmek istemezse bir tayfa tekmesi ile yuvarlanıp giderdi. Benim şimdi gördüğüm ufuklar henüz korsanlık ederken Barbaros’un da tekneleri ile sık sık karamıştır.

Falih Rıfkı Atay-Gezerek Gördüklerim

Bu metin kurmaca olmayan bir metindir. Falih Rıfkı Atay, gözlemlerini bir fotoğraf gerçekliğiyle yansıtmıştır.

EDEBİ METİN

- İnsanda estetik bir duygu uyandıran; insanı duygulandıran ve coşturan bir nitelik taşır.
- Edebi metnin dili tam doğal dil değildir.
- Sanatçı, doğal dili kendine özgü bir duyarlılıkla kullandığı için edebi metnin dili doğal dilden farklı, imgesel bir dildir.
- Edebi metinler herkeste hatta her okuyuşta farklı anlamlar verebilir.
- Edebi metinlerde dil, gündelik yaşamdakinden farklı kullanılır. Sözcükler gündelik dildeki anlamlarının dışına çıkar.
- Edebi metinlerde sözcükler çok anlamlılığa uygun bir şekilde kullanıldığından sözcüklere yeni anlamlar yüklenir.

EDEBİYAT VE GERÇEKÇİLİK

- Edebiyat, bir kurmacadır ancak en kurmaca metinlerde bile sanatçılar bir gerçeklik duygusu uyandırmaya çalışır.
- Kurmaca bir metin olan edebî metindeki gerçek gündelik yaşamımızdaki gerçekle farklıdır.
- Edebiyatta gerçeklik, kurmaca bir gerçektir.
- Edebiyatçı, yaşamdaki somut gerçeği büsbütün ortadan kaldırmaya da ona müdahale eder, başkalaştırır ve kendi gerçekliği olarak çıkarır ortaya.
- Edebiyatta anlatılan bir metnin aynısını gerçek yaşamda göremeyiz, ancak benzerlerini görebiliriz.
- Edebi metindeki gerçeklik sadece metnin yazıldığı dönemin özelliklerinden izler taşır, onu birebir yansıtmaz.

ÖRNEK

“Şimdi, Ankara’da bulunuyorsunuz, zannedersem.” Demek, Burhan buydu. Selim’in onlara tanıştırmaktan kaçındığı “esaslı” arkadaşlarından biri. Selim, farklı çevrelerdeki arkadaşlarını birbirine tanıştırmayı sevmezdi. “Hoşlanmazsın.” diye kestirip atardı.

Bu metin kurmacadır. Bu metinde bazı kişiler vardır. O kişilerle ilgili olaylar anlatılmaktadır. Ancak bu kişiler ve olaylar gerçekte yoktur. Varsa bile yazarca değiştirilmiş, onlara yeni bir gerçeklik kazandırılmıştır. Bu metindeki gerçeklik yazarın gerçekliğidir.

1. I. Yararlı olmaya çalışması
II. Estetik zevk oluşturmayı amaçlaması
III. Eserin sahibinden izler taşıması
IV. Toplumsal yaşamdan etkilenmesi
V. Gerçeğe uygun olması

Yukarıda numaralanmış ifadelerden hangisi “Güzel Sanatlar”ı diğer eserlerden ayıran en önemli özelliktir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. Aşağıdakilerden hangisi güzel sanatların ortaya çıkış sebeplerinden biri değildir?

- A) Yaratıcısına maddi gelir sağlaması
B) Duyguları içten geldiği gibi anlatma isteği
C) Doğaya şekil verme dürtüsü
D) Duygusal gereksinimleri giderme ihtiyacı
E) İnançları yaşama ve yaşatma duygusu

3. Sanatçının eserinde birçok farklı katmanda algılanabilme özelliğinin olması ve değişik yorumlara açık olması sanat eserinin sınırlarını kırar.

Bu cümlede sanatın hangi özelliği üzerinde durulmaktadır?

- A) Sanat eserinin insanın ihtiyaçlarından doğması
B) Sanat eserinin insanla birlikte ortaya çıkması
C) Sanat eserinin anlamının kişiden kişiye değişiklik göstermesi
D) Sanatın süreklilik isteyen bir etkinlik olması
E) Sanat eserinin kendine özgü bir iletişim aracı olması

4. Sanat; her insanın güdülerinde, duygularında, düşünce ve yaratıcılığında hatta tüm hücrelerinde vardır. Şayet tarihin tozlu sayfalarını karıştırırsanız, binlerce klasik resim sanatçılarının ürünlerini görebilirsiniz. Antik Yunan’dan Rönesans dönemine ve daha da sonrasına kadar uzanan bir sanat devrimi vardır. Avrupa kentlerini dolaştığınızda Rönesans’ın derin izlerini görebilirsiniz. Binalardaki mimari doku, bazilika yontu ve inşaatlar, sütunlar, kemerler ve saraylar hep göze çarpar. Adeta bütün Avrupa kentlerinde bir kuyruklu yıldızın süzülmesi gibi sanat şeridi sürüp gider.

Bu parçada sanat eserinin hangi özelliği üzerinde durulmuştur?

- A) Özgünlük
B) Evrensellik
C) Öğreticilik
D) Yaratıcılık
E) Güzellik

5. I. Edebî eserlerin zaman içinde oluşması
II. Edebî eserlerin tarihî kişiliklerden söz etmesi
III. Edebî eserlerin tarihî gerçeklerden şaşmaması
IV. Edebî eserlerde tarihî olayların konu edilmesi
V. Edebî eserlerin tarihe ışık tutması

Yukarıda numaralanmış ifadelerden hangisi edebiyat-tarih ilişkisiyle ulaşılabilecek sonuçlardan biri değildir?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

6. **Bilim ve edebiyatla ilgili aşağıdaki karşılaştırmalardan hangisi doğru değildir?**

- A) Bilim insanları ilerletme amacı taşıırken edebiyat kendini ifade etme ya da estetik haz uyandırma amacı taşır.
B) Bilim objektif, edebiyat sübjektiftir.
C) Bilim uluslararası iken edebiyat bölgesel de olabilir.
D) Bilim herkesin ilgisini çeker, edebiyat sanat eğitimi alanlara hitap eder.
E) Bilim doğruyu, edebiyat güzeli arar.

Cevaplar : 1.B 2.A 3.C 4.B 5.C 6.D

1. I. Edebî eserler zaman içinde oluşur, dolayısıyla tarihsel gerçekleri bire bir yansıtır.
II. Edebi eserlerin bir araya getirilmesiyle ortaya çıkan ve bütün edebiyatı muhtevasında barındıran edebiyat tarihi, tarihin metotlarından yararlanır.
III. Edebî eserler, tarihte yaşananlarla ilgili belge niteliği taşır.
IV. Edebî eserlerden bazıları tarihî kişiliklerden söz eder.
V. Bazı edebî eserler konusunu tarihî olaylardan alır.

Edebiyat - tarih ilişkisi için yukarıda numaralanmış ifadelerden hangisinin söylenmesi yanlıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

2. I. Ayasofya'nın içindeki bazı parçalar değişik dönemlerde yerinden alınarak Türkiye dışına çıkarılmıştır. Bunlar bugün Avrupa'daki bazı müzelerde sergilenmektedir.
II. Güneş ormanının tepesine kadar yükselince, kız bir tas çor-bayla yola çıkar. Fakat ormanlarda, kırlarda uçuşan serçeler, çayır kuşları, ispinozlar, karatavuklar, kanaryalar da-rı tanelerini çoktan toplayıp yemişlerdir.
III. Rüyalar denizinde yüzüyorum. Dalıyorum evrenin derinliklerine bir ışık hızıyla. Ay'ı bir elime, Güneş'i diğer elime alıyorum.
IV. Cinler o günden sonra bir daha gelmemişler. Yaşlı ayakkabıcı ise kazandığı paralarla ömrünü yoksulluk çekme-den geçirmiş. Ayakkabıcı minik ayakkabı cinlerini her hatırladığında minnet duyuyormuş.
V. Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde kalbur saman içinde, uzak ülkelerden birinde bizim Keloğlan yaşarmış. Keloğlan kelmiş, keleşmiş; ama özellikleri pek bir güzel-miş.

Yukarıda numaralandırılmış parçalardan hangisi kurma-ca bir metinden alınmış olamaz?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

3. I. metin

Gökyüzü duru ve aydınlıktı. Korkuyla etrafına bakındı. Ahşap evlerin tahtaları arasından sızan güneş ışıklarında cilveleşen güvercinleri gördü. Kimi kakhahalarla top kovalayan, kimi büyük bir ciddiyetle su birikintilerinde kâğıttan gemiler yüz-dürerek korsancılık oynayan, dizleri yaralı umursamaz ço-cuklar arasından geçtikçe, korkusu buharlaşıp yok oldu.

II. metin

Pierre Loti, 1850-1923 yılları arasında yaşamış, Rochefort'ta doğmuş ünlü bir Fransız roman yazarıydı. Denizci bir aile-den gelen Pierre çocukluğunda Latince, Yunanca ve İngiliz-ceyi öğrenmiş ve 1865'te Deniz Akademisi'ni bitirmişti.

Bu iki metin karşılaştırılmasına ilişkin aşağıdaki yargıla-rın hangisi yanlıştır?

- A) I. metin yazarın yorumlarını içerirken II. metin nesneldir.
B) I. metin edebi, II. metin öğreticidir.
C) I. metinde de II. metinde de olay örgüsü yoktur.
D) I. metin estetik zevk, II. metin bilgi vermek için yazılmıştır.
E) I. metinde yazar doğal gerçekliği değiştirmiştir, II. met-nin yazarı doğal gerçekliğe bağlıdır.

4. Sanatçının yaratıcılığının gelişimindeki en önemli etken bu-lunduğu ortamdır. Çünkü yaratıcılık doğuştan gelir ve etraf-tan etkilendiği oranda gelişir. Her sanatçı yaratıcılığının bo-yutları doğrultusunda bu edimleri sanatsal üretimine yansı-tır.

Yukarıdaki parçada sanatın hangi yönü anlatılmıştır?

- A) Gerçekle olan ilişkisi
B) Geçmişle olan ilişkisi
C) İnsanla olan ilişkisi
D) Genetikle olan ilişkisi
E) Çevreyle olan ilişkisi

Cevaplar : 1.C 2.A 3.C 4.E

ŞİİRİN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

NAZIM BİRİMİ

1. Dize (Mısra):

- Dize, şiirin her satırına verilen isimdir.

Mısra-ı âzâde:

- Tek dizelik şiirdir.
- Divan şiirinde tek başına bir anlam ifade eden, başka mısra-ya ihtiyaç duymayan mısralara “mısra-ı âzâde” denir.

ÖRNEK

- Ağlarım hatıra geldikçe gülüşüklerimiz
- Ar etmez efendim şehirler gecedan
- Yarab belayı aşk ile kıl aşına beni

Misraiberceste:

- Şiir içinde güzelliği ve anlam olgunluğu ile dikkat çeken mısra veya mısralardır.
- Genelde tek mısradır.
- Dilden dile dolaşır ve bir vecize veya atasözü gibi kullanılmaya başlanır.

ÖRNEK

- Bugün şadım ki yar ağlar benim için
- Su uyur, düşman uyur, hasta-i hicran uyumaz
- Gül yağını eller sürünür çatlasa da bülbül

Bu dizeler, mısra-ı bercestedir. Bu dizeler, bir atasözü gibi yaygınlaşmış, halkın belleğinde yer etmiştir.

2. Beyit:

- Aynı ölçüyle yazılmış, aralarında anlamsal bağ bulunan iki dizeye “beyit” denir.
- Divan şiirinde en çok kullanılan nazım birimidir.

ÖRNEK

Cihan-ara cihan içredir arayı bilmezler
O mahiler ki derya içredir deryayı bilmezler

Ger derse Fuzûlî ki güzellerde vefâ var
Aldanma ki şâir sözü elbette yalandır

Kadrini seng-i musallada bilip ey Baki
Durup el bağlayalar karşına yaran saf saf

3. Dörtlük:

- Dört dizeden oluşan nazım birimidir.
- Türklerin, İslamiyet’i kabul etmelerinden önceki şiirlerinde de kullandıkları bir nazım birimidir.
- Genelde halk şiirinde ve Milli Edebiyat etkisindeki şiirlerde kullanılır.

ÖRNEK

Görmediğim şeyi asla sezemem
Korku bilmem hiç yalnız gezemem
İcap etse kendi adım yazamam
Kâtiplikte gayet iştiharım var
Çiçekler açmazdı bahar gelince
Her ağaç üstünde dal olmasaydı
Bilmem ne çekerdi garip âşıklar
Yar iline giden yol olmasaydı
Güller açsam bağlar gibi
Gazel döksem çağlar gibi
Altın olsam dağlar gibi
Kıymetimi bilen olmaz

4. Bent:

- Birbirine ölçü ve uyakla bağlanmış ikiden fazla dizeden oluşan mısralar topluluğudur.
- Bentlere parça anlamına gelen “kıt’a” da denir.

ÖRNEK

Ben ağlayınca serçeler uçar
Dünya küçülür gözümde
Durur önümde bir hüzün serpintisi
Yayılr
Yıkmak ister acıdan kuleleri
Akdeniz’den kalkan bir akça bulut
Ahır dağlarına vurup kendini
Bin parça oldu
Ökkeş kaptı bulutun nemini
Narlı yöresinden Maraş’a doğru
Sürdü götürdü

NAZIM BİÇİMİ (NAZIM ŞEKLİ)

- Şiirlerin ayak örgüsü, nazım birimi ve ölçülerine göre kazanıldığı dış yapıya denir.
- İslamiyet öncesinde sagu, koşuk, destan gibi nazım biçimleri kullanılmıştır.
- Halk edebiyatında destan, koşma, semai, mani, türkü gibi nazım biçimleri vardır.
- Divan edebiyatında gazel, kaside, mesnevi, rubai, tuyuğ gibi nazım şekilleri kullanılmıştır.
- Tanzimat sonrası Türk edebiyatında ise Batı'dan alınan sonne, terzarima gibi nazım şekilleri görülür.

ŞİİRDE AHENK (SES VE RİTİM)

- Şiirde ahenk, birbiriyle uyumlu seslerin belli bir ritimle bir arada kullanılmasıyla sağlanır.
- Şiirde ahengi sağlayan unsurlar ölçü, ayak, redif, aliterasyon ve asonanstır.

Ölçü (Vezin)

- Şiirdeki dizelerin hece sayısı ya da hecelerın uzunluk kısalık bakımından denk oluşuna "ölçü" denir.
- Edebiyatımızda hece ölçüsü ve aruz ölçüsü olmak üzere iki ölçü birimi kullanılmıştır.
- Cumhuriyet Dönemi'nde ölçüsüz şiirler de yazılmıştır. Bu tür şiirlere serbest şiir denir.

1. Aruz ölçüsü (vezni):

- Dizelerdeki hecelerın uzunluk (kapalılık), kısalık (açıklık) bakımından denk oluşuna dayanan ölçü birimidir.
- Arap edebiyatı kaynaklı bir ölçüdür.
- Araplardan İranlılara, onlardan da bize geçmiştir.
- Divan edebiyatında uzun yıllar kullanılmıştır.
- Tanzimat ve Servetifünun Dönemleri'nde de etkinliğini sürdürmüştür.
- Milli Edebiyat ile birlikte hece ölçüsüne yönelik bir akım olarak benimsenmiş, bu tarihten sonra aruz ölçüsü etkinliğini yitirmiştir.

Aruz ölçüsündeki hece türleri:

a- Açık (kısa) hece:

- Ünlü ile biten heceye "açık (kısa okunan) hece" denir.
- Mısrayı kalıplarına ayırırken nokta (.) ile gösterilir.
- Yarım ses değerindedir.

ÖRNEK

A-dam **gi-bi** a-dam-dı **ba**-bam

b- Kapalı (uzun) hece:

- Ünsüz ile ya da uzun ünlü ile biten heceye "kapalı (uzun okunan) hece" denir.
- Dizeyi kalıplarına ayırırken genelde (-) işareti ile gösterilir.

ÖRNEK

Göz-den a-kan yaş-tım ev-ve-lâ

Sol-dur-ma-mak i-çin gü-lü

c- Birleşik hece:

- Arapça ve Farsça sözcüklerden gelen uzun ünlülerle kurulan "âb", "âl" gibi iki sesli, "hâl, hây âşk, yâr, bâb" gibi üç sesli ya da "renk, çeşm" gibi dört sesli hecelere denir.
- Birleşik heceler bir buçuk hece kabul edilir ve dize aruz kalıplarına ayrılırken (-) işareti ile gösterilir.
- Dize sonlarındaki heceler açık da olsa kapalı sayılır.

ÖRNEK

Âb-gûn-dur gün-bed-i devvâr rengi bilmezem

Ya muhîr olmuş gözüm-den günbed-i devvara su

Aruz ölçüsüyle ilgili bazı terimler:

Ulama (Vasl):

- Divan şiirinde vezin gereği art arda gelen kelimelerden birincisinin sonundaki ünsüzün, ikincisinin başındaki ünlüye ses bakımından bir hece oluşturacak biçimde bağlanmasıdır.
- Divan şiirinde "vasl" sözcüğüyle karşılanmıştır.

Ulama, ölçüde yan yana iki açık hece gerektiğinde yapılır. Ulama yapılan sözcükler aralarına yay (v) işareti konularak belirtilir.

ÖRNEK

Hür(r) olmak eğer ister(r) isen olma cihânın

İmale (Uzatma):

- Kısa bir hecenin ölçü gereği uzun okunmasına "imale" denir.
- Aruzda bir kusur sayılır.

Zihaf (Kısaltma):

- Uzun bir hecenin ölçü gereği kısa okunmasına "zihaf" denir.
- Güzel kullanılmadığı zaman bir aruz kusuru sayılır.

Med:

- “Uzatma” demektir.
- İki kapalı hece arasında bir açık hece bulunması gerektiğinde sonu bir uzun ünlü ve bir ünsüzle biten heceyi (nâz, tâb ... gibi) imaleden biraz daha uzun okumaya denir.
- Aslında bir ses sanatıdır ve şiirde iç ahengi oluşturan en önemli öğelerden biridir.
- Son iki harfi ünsüz olan sözcüklerde de yapılabilir.

Kasr:

- Uzun bir heceyi hafifletmek, yani inceltmektir. Şâh” yerine “şeh”, “nigâh” yerine “nigeh”, “mâh” yerine “meh”, denmesi gibi.

Aruz kalıplarının oluşumu:

- Aruz kalıpları Arapça “feale” fiilinin farklı çekimleriyle oluşur.
- “Fa’iün, fe’ülün, fâ’ilâtü, fâ’ilâtün... gibi kalıpları vardır.

Takti:

- Aruz ölçüsüyle yazılmış şiirleri kalıplarına ayırmaya denir.
- Mısralardaki sözcüklere göre değil hecelere göre yapılır.

2. Hece ölçüsü:

- Dizelerdeki hece sayısının eşit olmasına dayanır.
- Hece ölçüsüne kolay sayıldığı için parmak hesabı da denir.
- Türklerin, İslamiyet’i kabul etmelerinden önce de kullandıkları bir ölçü biçimidir.

Durak:

Hece ölçüsünde dizenin kendi içinde anlamlı bölümlere ayrılmasına “durak” denir.

- Durak şiirde uyumu, ahengi sağlamak için kullanılır.
- Şiir, duraklarına ayrılırken sözcükler bölünmez, duraklar sözcük ortasında bitmez.
- Dizedeki hece sayısı çift ise durak genellikle heceleri eşit böler: 4+4:8
- Dizedeki hece sayısı tek ise genellikle hece sayısı çok olan durak ya da duraklar önde, hece sayısı az olan durak sonda bulunur: 4+3:11 6+5:11 4+4+3:11
- Beşli, altılı, yedili kimi zaman da sekizli kalıplarda durak olmadığı da olur.

ÖRNEK

Geldi gönderdiğin/ şiirden mektup
Arada bir böyle/ yaz Balaban’ım
Zaman siciminin /ucundan tutup
Bazen bağla, bazen/ çöz Balaban’ım

Bu şiir 6+5=11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır ve 6. heceden sonra durak vardır.

3. Serbest ölçü:

- Şiirde hiçbir ölçüye bağlı kalmamaktır.
- Edebiyatımızda Cumhuriyet Dönemi’nde Orhan Veli ve arkadaşları serbest tarzda şiirler yazmışlar, bunun öncülüğünü yapmışlardır.

ÖRNEK

Gemiler geçer rüyalarımda,
Allı pullu gemiler, damların üzerinden;
Ben zavallı,
Ben yıllardır denize hasret,
“Bakar bakar ağlarım”.

ŞİİRİN ANLAMSAL ÖZELLİKLERİ**TEMA:**

- Şiirde dile getirilen, şiirin içeriğini oluşturan, şiirin bütününe egemen olan ve okura duyurulmak istenen ana duygudur.
- Tema, konunun bazı olay, imge ve sembollerin yinelenmesi yoluyla ifade edilebilecek bir koldur.

ÖRNEK

Uçun kuşlar uçun doğduğum yere
Şimdi dağlarında mor sümbül vardır
Ormanlar koynunda bir serin dere
Dikenler içinde sarı gül vardır

Bu şiirde vatan özlemi teması işlenmiştir.

ŞİİRDE GELENEK

- Gelenek, bir toplumda kuşaktan kuşağa iletilen, yaptırım gücü olan alışkanlıklara, bilgi, töre ve davranışlara denir.
- Şiirde de geçmişten günümüze ulaşan kimi alışkanlıklar, oluşturulmuş yöntemler vardır.
- Halk şiir geleneği dendiğinde halkın diliyle ve hece vezniyle yazılan, dörtlüklerden oluşan şiirler aklımıza gelir.
- Divan şiir geleneği denince bu söz aruz ölçüsü, beyit, mazmunlar, soyutluk gibi kavramlar çağırılır.

ÖRNEK

Behey güzellerin canı
Aşkın dini imanı
Yoluna vermeden canı
Kor muyum seni kor muyum

Bu şiir, halk edebiyatı geleneğine göre yazılmıştır.

ÖRNEK

Öyle ser-mestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimem sâkî olan kimdir mey û sahbâ nedir

Gerçi cânândan dil-i şeydâ için kâm isterem
Sorsa cânân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir

Bu şiir, Divan edebiyatı geleneğine göre yazılmıştır.

MANZUME (MANZUM ŞİİR)

- Yaşanmış ya da yaşanabilecek olayların şiir biçiminde anlatıldığı metinlere “manzume” denir.
- Manzumelerde bir olay anlatıldığında öyküye özgü kişi, olay, yer ve zaman unsurları bulunur.
- Manzumelerde bir olay örgüsü vardır.
- Manzumelerde okura bir şey anlatma kaygısı güdülür.

ÖRNEK

KÜFE

Beş - on gün oldu ki, mu'tâda inkıyâd ile ben
Sabahleyin çıkıvermiştim, evden erkenden.
Bizim mahalle de İstanbul'un kenarı demek:
Sokaklarında gezilmez ki yüzme bilmeyerek!
Adım başında derin bir buhayre dalgaları
Sular karardı mı, artık gelen gelir dayanır!
Bir elde olmalı kandil, bir elde iskandil,
Selâmetin yolu insan için bu, başka değil!
Elimde bir koca değnek, onunla yoklayarak,
Önüm adaysa basıp, yok, denizse atlayarak,
- Ayakta durmaya elbirliğiyle gayret eden,
Lisân-ı hâl ile amma rûkûa niyyet eden-
O sâl-hürde, harab evlerin saçaklarına,
Sığınmış öyle giderken, hemen ayaklarına
Delilimin koca bir şey takıldı... Baktım ki:
Genişçe bir küfe yatmakta, hem epey eski.
Bu bir hamal küfesiymiş... Aceb kimin?
Derken; On üç yaşında kadar bir çocuk gelip öteden,
Gerildi, tekmeyi indirdi öyle bir küfeye:
Tekermeker küfe bitâb düştü ta öteye.

ŞİİRDE DİL VE ANLATIM

- Şiir dilinde sözcükler çoğu kez, gerçek anlamlarının dışında kullanılır.
- Anlatımda imgeler önemli yer tutar.

İmge:

- Yazınsal yaratılarda yansıtılmak isteneni daha canlı, etkili, görünür kılmak amacıyla zihinde canlandırılmaya çalışılan görüntüye “imge” denir.
- Zihinde tasarlanan ve hayal edilen şeydir.

ÖRNEK

Dünyaya geldiğim anda
Yürüdüm aynı zamanda
İki kapılı bir handa
Gidiyorum gündüz gece

ÖRNEK

Dertler gecikince gidip yokladım
Yırtık bohçalarda umut sakladım
Kırgınlık bağını kırdım dün gece

ŞİİR VE ZİHNİYET

- Zihniyet; bir dönemdeki sosyal, siyasi, idarî, adli, askerî, dinî güçlerin birlikte oluşturdukları ortam ve bunların hiçbirine indirgenemeyen duygu, anlayış ve zevk bütünüdür.
- Her şair, yaşadığı çağın egemen anlayışından, dönemin zihniyetinden etkilenir.
- Bir şairin şiirleri yorumlanırken, devrin zihniyeti iyi bilinmelidir.
- İslamiyet öncesi Türk şiirinde hâkim özellik “kavmi özellikler”dir. İslamiyet’in etkisindeki Türk edebiyatında hâkim özellik “İslam inancı ve medeniyeti”dir. Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında hâkim zihniyet “akıl ve bireysellik”tir.

1. Akşam oldu yakamadım gazımı
Doya doya sevemedim kuzumu
Kadir Mevlam böyle yazmış yazımı
Uyu balam sana kurban olayım

Bu dizeler ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenmez?

- A) Şiirde ahenk unsurlarına yer verilmiştir.
B) Düz kafiye düzeninde yazılmıştır.
C) Ayrılık teması işlenmiştir.
D) İstiareye başvurulmuştur.
E) Redif kullanılmıştır.

2. Gurbet ele giden sebep çok muydu
Bunca gariplerin karnı tok muydu
Ağam, ağlatacak insan yok muydu
Beni nerden buldun gurbet elleri

Bu şiirde ağır basan duygu aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Tükenmişlik
B) Karamsarlık
C) Memleket sevgisi
D) Sıla hasreti
E) Doğa sevgisi

3. Bir derdimi açsam gülşen bağına
Bülbüller zâr edip gül ağlar bana
Başım alıp düşsem Mecnûn dağına
Vahşiler dem çekip hûn ağlar bana

Bu dizelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Mazmunlara yer verilmiştir.
B) Ahenk unsuru olarak redif ve zengin kafiye kullanılmıştır.
C) Düz kafiye şemasından faydalanılmıştır.
D) Birden fazla edebî sanattan yararlanılmıştır.
E) Nazım türü bakımından güzellemedir.

4. Gördüler: “Aynada bir gizli cihan...
Ufku çepçevre ölüm servileri...”
Sandılar doğdu içinden bir an
O, uzun gözlü, uzun saçlı peri

Bu dörtlülle ilgili olarak

- I. 11’li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
II. Ağıt türünde yazılmıştır.
III. “abab” şeklinde uyaklanmıştır.

yargılarından hangilerine ulaşamaz?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III D) II ve III E) I ve III

5. I.

Bu dağı aşam dedim
Aşam dolaşam dedim
Bir hayırsız yâr için
Herkes e paşam dedim

- II.

Gel bakma kimseye hor
Halkı yorma kendin yor
Yıkmak için çok düşün
Yıkmak kolay yapmak zor

Aşağıdakilerden hangisi numaralanmış bu dörtlüklerin ortak özelliklerinden biri değildir?

- A) 7’li hece ölçüsünün kullanılması
B) Dörtlük nazım biriminin kullanılması
C) Mani tipi uyak kullanılması
D) Kafiye ve redife yer verilmesi
E) Halk edebiyatı geleneğine ait olması

Cevaplar : 1.C 2.D 3.B 4.B 5.D

1. Sevgilim her insan doğarken ağlar
Çiçeklerle açar, sularla çağlar

Bu iki dizeden, şiirin bütünüyle ilgili özelliklerin hangisi kesin olarak belirlenebilir?

- A) Nazım çeşidi
- B) Ölçüsü
- C) Yazıldığı dönem
- D) Konusu
- E) Uyak örgüsü

2. Bak şu kaşa bak şu göze
Ciğer kebab oldu köze
Yakasız gömlekler bize
Felek biçer demedim mi

Bu dördükle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) 8'li hece ölçüsüyle yazılmıştır.
- B) Düz uyak düzeni kullanılmıştır.
- C) Üç dizede redif kullanılmıştır.
- D) Tam kafiye vardır.
- E) Halk edebiyatı ürünüdür.

3. Bu yalan dünyada, bu can kafeste
Yaprak döker dalın, kış olur dağı
Güllere bezense gönlünün bağı
Azalır ömrümüz her bir nefeste

Bu dörtlük için aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Sarmal kafiye örgüsüne yer verilmiştir.
- B) Ek hâlindeki rediflere başvurulmuştur.
- C) 11'li hece ölçüsüyle kaleme alınmıştır.
- D) Tam ve zengin kafiye kullanılarak yazılmıştır.
- E) Yalnızlık duygusunun öne çıktığı mısralar vardır.

4. Sandım gençlik doğar, baktım mart olmuş
Gittim ili gezdim, genci kart olmuş
Kimi Kırgız, Kazan, Kimi Sart olmuş
Dedim yahşiler çok, yaman nerede
Gideyim arayım, şaman nerede

Bu dizelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Uyak düzeni aaabb biçimindedir ve zengin uyak kullanılmıştır.
- B) Halk şiirinin anlatım olanaklarından yararlanmakla birlikte beşerli bend birimiyle oluşturulmuştur.
- C) Ulusal tarih bilinci oluşturma amacı sezilmektedir.
- D) 6 + 5 = 11'li hece ölçüsüyle oluşturulmuştur.
- E) Kapalı ve yoğun bir anlam oluşturmak amaçlanmıştır.

5. Bu dünya olmaz payidar
Aç gözünü canın uyar
Olgıl bana yoldaş u yâr
Gel dosta gidelim gönül

Ölüm haberi gelmeden
Ecel yakamız almadan
Azrail hamle kılmadan
Gel dosta gidelim gönül

Yukarıda iki dörtlülüğü alınan şiirin teması aşağıdakilerden hangisi olabilir?

- A) Dünyaya kanmayıp, arzularından uzaklaşan insan Allah'a ulaşır.
- B) İnsanlar arasında ayırım yapmak, ikilik çıkarmak yanlıştır.
- C) Her insanın mutlaka bir dosta ihtiyacı vardır.
- D) Bu dünya yaşanmaya değer, en iyisi bir an önce dostta kavuşturulmalıdır.
- E) İnsan ne yaşarsa yaşasın dünya güzelliklerine doymaz.

Cevaplar : 1.B 2.D 3.E 4.E 5.D

1. Epik Şiir

- Savaş, kahramanlık, yiğitlik, yurt sevgisi gibi konuları coşku- lu bir anlatımla işleyen şiirlerdir.
- Konu olarak bir ulusun başından geçen tarihî olaylar, doğal afetler ve bu olaylarda kahramanlık gösterenler anlatılır.
- Genelde olağanüstülüklerle efsaneleşmiş, masallaşmış bir şiir türüdür.
- Destanî veya destansı şiir, hamasi şiir, kahramanlık şiiri de denmektedir.
- Epik şiirler, “doğal epik” ve “yapay epik” olmak üzere ikiye ayrılır.

ÖRNEK

Mustafa Kemal'i gördüm düşümde,
“Daha!” diyordu.
Uğruna şehit olasım geldi hemen,
“Sabaha!” diyordu.

Al bir kalpak giymişti, al
Al bir ata binmişti, al,
“Zafer Irak mı ?” dedim,
“Aha!” diyordu.

2. Lirik Şiir

- Hayal gücünün, duygusallığın, bireyselliğin baskın olduğu şiirlerdir.
- Lirik şiirlerde musiki, yani ahenk de önemlidir.
- Aşk, ayrılık, ölüm, sevgi gibi duygusal temalar işlenir.
- Halk edebiyatında koşma, semai, ağıt; divan edebiyatında da gazel, şarkı, mersiye, murabba gibi türlerde lirik nitelikler görülür.

ÖRNEK

Seni düşünürken
Bir çakıl taşı ısınır içimde
Bir kuş gelir yüreğimin ucuna konar
Bir gelincik açılır ansızın
Bir gelincik sinsi sinsi kanar
Seni düşünürken
Bir erik ağacı tepeden tırnağa donanır
Deliler gibi dönmeğe başlar
Döndükçe yumak yumak çözülür
Çözüldükçe ufalır küçülür

ÖRNEK

Ne güzel seni bulmak bütün yüzlerde
Sonra seni kaybetmek hemen her yerde
Ne güzel bineceğim vapurları kaçırmak
Yapayalnız kalmak iskelelerde.

Seninle bir yağmur başlıyor iplik iplik,
Bir güzellik doğuyor yüreğime şiirden.
Martılar konuyor omuzlarıma,
Gözlerin İstanbul oluyor birden.

NEGO TÜYO

Lirik şiirin sadece aşk konulu olmayabi- leceğini; ölüm, ayrılık, korku, sevinç te- malarının da lirik şiirin alanına gireceği- ni bilmek gerekir.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisi lirik şiir örneklerinden biri değildir?

- A) Gelin gülle başlayalım atalara uyararak
Baharı koklayarak girelim kelimeler ülkesine
Bir anda yükselen bir bülbül sesi
- Erken erken karlar ortasında
Güneş dönmüş ışık saçan bir yumurta-
Bana geri getirir eski günleri
- B) Verilmemiş hesapların korkusuyla
Sana geldim ayaklarına kapanmaya geldim
Af dilemeye geldim affa layık olmasam da
Sevgili
En sevgili
Ey sevgili
Uzatma dünya sürgünümü benim
- C) Ezan sesi ile uyan
Bülbül sana yoldaş olsun
Meleklerle olsun ayan
Senin gönlün neşe dolsun
- D) Vatan uğrunda ölenler
Ölümsüzlüğü tadıyor
Vücudundan kan değil de
Cennet ırmağı akıyor
- E) Hiç yoktur aklım başımda
Dilber hayâli düşümde
Sevgili yârin peşinde
Bana mekan oldu dağlar.

ÇÖZÜM

A, B, C ve E seçeneklerinde şairlerin coşkulu duyguları dile getirilmiş. Bu şiir parçaları liriktir. D seçeneğinde ise vatan için savaşmanın öneminden ve güzelliğinden bahsedilmiş. Bu şiir parçası epiktir.

Cevap: D

3. Didaktik Şiir

- Okuru bir konuda bilgilendirmek, ona bir şeyler öğretmek amacıyla yazılmış şiirlerdir.
- Öğretici niteliği olan, bir konuda bilgi veya öğüt veren şiirlerdir.
- Edebiyatımızda Yusuf Has Hacıb'in "Kutadgu Bilig", Edip Ahmet Yükneki'nin "Atabetü'l Hakayık", Nabi'nin "Hayriyye" ve "Hayrabat" adlı eserleri didaktiktir.

- Tanzimat Dönemi'nde Ziya Paşa, Servetifünun Dönemi'nde Tefvik Fikret, Millî Edebiyat Dönemi'nde Ziya Gökalp ve bağımsız şairimiz Mehmet Akif Ersoy didaktik şiirler yazmıştır.

ÖRNEK

Adım at ileri, geriye bakma,
Bir sağlam iş tut da elden bırakma,
Saçma sapan sözler hep delip takma
Allah'ın yardımı çalışanlara.

ÖRNEK

Kitap en iyi arkadaş
Bana neyi sorsam söyler
Ne anlatsa en sonunda
Çalış, iyi, doğru ol der

4. Pastoral Şiir

- Kır yaşamını; çobanların hayatını, aşklarını, üzüntülerini, sevinçlerini anlatan şiirlerdir.

Pastoral şiir; söyleniş biçimine göre farklı isimler alır.

a. İdil: Şairin doğa karşısında duygulanmasını monolog biçiminde anlatmasıdır.

İdillerde çobanın aşkı, yine çobanın ağzından anlatılır.

b. Eglog: Şairin duygularını bir çobanla konuşuyormuş gibi anlatmasıdır.

Eglogda çobanlar karşılıklı konuşarak kır yaşamının zorluklarını anlatır.

ÖRNEK

Tam otların sarardığı zamanlar,
Yere yüzükoyun uzanıyorum
Toprakta bir telâş, bir telâş
Karıncalar öteden beri dostum.

ÖRNEK

Ben de duman olsam senin yerine,
Dağılsam dağların şu mahşerine;
Güzelin saçına ve gözlerine
Ben girsem, ben dolsam yayla dumanı!

ÖRNEK SORU

I.

Sen, kaçan bir ürkek ceylansın dağda,
Ben, peşine düşmüş bir canavarım!
İstersen dünyayı çağır imdada;
Ümitsiz ufuklar, bir de ben varım!

II.

Muradım nasihat bunda söylemek
Size lâıyk olan onu dinlemek
Sev seni seveni, zay etme emek
Sevenin sözünden geçici olma

III.

Kazanmak istersen sen de zaferi,
Gürleyen sesinle doldur gökleri,
Zafer dedikleri kahraman peri,
Susandan kaçır da koşana gider.

Yukarıda numaralanmış dörtlüklerin türleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Pastoral-Lirik-Epik
- B) Satirik-Satirik-Epik
- C) Lirik-Didaktik-Epik
- D) Didaktik-Pastoral-Lirik
- E) Didaktik-Pastoral-Satirik

ÇÖZÜM

Birinci dörtlükte, şair aşkını ilan etmektedir: Lirik. İkinci dörtlükte, nasihat verilmektedir: Didaktik. Üçüncü dörtlükte, Kahramanlık vurgusu vardır: Epik

Cevap: C

5. Satirik Şiir

- Kişilerin veya toplumların eksik yönlerini, yanlışlarını iğneleyici bir üslupla dile getiren şiirlerdir.
- Satirik şiirlerde asıl amaç eleştiridir.
- Bir kimse, bir düşünce, bir durum açık ya da kapalı biçimde, iğneli bir dille yerilir.
- Bu şiirlere Batı edebiyatında "satir", halk edebiyatında "taşlama", Divan edebiyatında "hiciv", günümüz edebiyatında ise "yergi" denir.

ÖRNEK

Çağdaşlaştık begim, uyduk modaya
Şemdinli'yi Angara'ya benzettik
Apartmanda it bağladık odaya
Kendimizi maskaraya benzettik

ÖRNEK SORU

I.

Git evladım, yıllarca ben oğulsuz kalayım
Şu yaralı bağrıma kara taşlar salayım
Haydi oğlum, haydi git
Ya gazi ol, ye şehit

II.

Kardeşini öldürüyor Kabil
İçimde bir yalnızlık duygusu
Ölüm kadar uzun yaz uykusu
Sıkıntı ile geçilen sahil

Yukarıdaki şiirlerin türleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Epik şiir - satirik şiir
- B) Epik şiir - didaktik şiir
- C) Lirik şiir - satirik şiir
- D) Satirik şiir - lirik şiir
- E) Epik şiir - lirik şiir

ÇÖZÜM

İlk şiirde vatan için savaşmanın öneminden bahsediliyor: Epik şiirdir. İkinci şiirde şair ruh bunalımını ve duygularını anlatıyor: Lirik şiir.

Cevap: E

NEGO TÜYO

Satirik şiirde bir kişinin eleştirisi olabileceği gibi bir toplum ve grubun da eleştirisinin olabilir.

6. Dramatik Şiir

- Manzum tiyatrolardaki şiirlerdir.
- Manzum hikâyeler bu türe girer.
- Eski Yunan edebiyatında oyuncuların sahnede söyleyecekleri sözler şiir hâline getirilerek oyunculara ezberletilirdi. Bu yüzden trajedi (tragedya) ve komedi (komedy) dramatik şiir türünden sayılır.
- Edebiyatımızda Namık Kemal, A. Hamit Tarhan, Tefik Fikret, Faruk Nafiz Çamlıbel, Mehmet Akif, Abdurrahim Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek bu türde şiirler yazmıştır.

ÖRNEK

Güneş yükselmeden kuşluk yerine
Bir adam camiden döndü evine
Oturdı sessizce yer minderine
Kızı "BAYRAM" dedi, yalın ayaklı
Adam "BAYRAM" dedi, tam ağlamaklı

Eli öpüldükçe içi burkuldu
Konuşmak istedi, dili tutuldu
Güç bela ağzından bir "of" kurtuldu

Oğlu "BAYRAM" dedi, sırtı yamalı
Adam "HE YA" dedi, gözü kapalı

Düşündü kış yakın, evde odun yok
Tenekede yağ yok, çuvalda un yok
Yok yoka karışmış: Tuz yok, sabun yok

Avrat "BAYRAM" dedi, eğdi başını
Adam "EVET" dedi, sıktı dişini

ÖRNEK

Salâ verilirken kalktık kahveden
Kızın babası yanımızda boyu uzun
Zayıf ağzı mırıltılar.
On köylü iki subay bir tezkereci er
Sıralandık ahşap mescidin avlusunda
Aldık cenazeyi sarsmadan iğreti
Ve hafif gözlerimiz yerde
Kayıp bir tayın izini süreriz sanki...

NEGO TÜYO

Şiir türlerini bulurken önemli olan şiirin içinde geçen sözcükler değil vermek istediği mesaj, anlatmak istediği duygu ve temadır.

ÖRNEK SORU

I.

İnsanlığa dürüst davran
İnsan küçük büyük evran
İnsanlara hakça davran
Koltuk sana bâki değil

II.

Gün biter, sürü yatar ve sararsan bir ayla,
Çoban hicranlarını basar bağrına yayla.
Kuru bir yaprak gibi kalbini eline al,
Diye hıçkırır kaval:
Bir çoban parçasısın, olmasan bile koyun,
Daima egeceksin başkalarına boyun;

III.

Gölgesinde otur amma
Yaprak senden incinmesin.
Temizlen de gir mezara
Toprak senden incinmesin.

Yukarıda numaralanmış dörtlüklerin türleri aşağıdakilerin hangisinde doğru olarak verilmiştir?

- A) Didaktik-Pastoral-Satirik
- B) Satirik-Satirik-Lirik
- C) Didaktik-Lirik-Lirik
- D) Didaktik-Pastoral-Lirik
- E) Satirik- Pastoral-Lirik

ÇÖZÜM

Birinci dörtlükte, şair öğüt vermektedir: Didaktik. İkinci dörtlükte, "sürü, çoban, kaval, koyun" sözcükleriyle doğa ve çoban hayatı anlatılmış: Pastoral. Üçüncü şiirde, nasihat veriyor gibi görünse de iyi insan olmak duygusal bir şekilde anlatılmış: Lirik

Cevap: D

1. Aşağıdaki dörtlüklerden hangisi satirik şiir örneği değildir?

- A) Dağ yürümezse abdal yürür, derler hani
Yürütürler-aptal yerine korlar, hani
Öyle bir dönme dolap ki durmadan döner
Dolap durmak ister-zorbalar zorlar hani?
- B) Mevki kapabilmek için terlemeden
Körün ve sağırın izine düşen var
Şu doğrudur, şu yanlışır demeden
İtin ve sığırın izine düşen var
- C) Allah yardım yaparken kulu vesile kılar
Parkın güzelliğine gülü vesile kılar
Söz var cellat satırı, söz var hayat iksiri
Hayra-şerre çok yerde dili vesile kılar
- D) Ne Kerem Kerem'dir ne Aslı, Aslı
Âşık da maşuk da kirli ve paslı
Muhabbet faslını unutun artık
Kapladi her yanı muhannet faslı
- E) Kimi çok erken unutmuş, bayram ne ki?
Kimi yürekler buz tutmuş, bayram ne ki?
Kimi var gırtlığından lokma geçmemiş
Kimi var devleti yutmuş, bayram ne ki?

2. O çay ağır akar, yorgun mu bilmem
Mehtabı hasta mı, solgun mu bilmem
Yaslı gelin gibi mahzun mu bilmem
Yüce dağ başında siyah tül vardır

Bu şiir, içerik açısından aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek verilebilir?

- A) Pastoral B) Satirik C) Dramatik D) Didaktik E) Lirik

3. Dadaloğlu'm bir gün kavga kurulur
Öter tüfek davlumbazlar vurulur
Nice koç yiğitler yere serilir
Ölen ölür, kalan sağlar bizimdir

Bu dörtlük aşağıdaki şiir türlerinden hangisinden alınmış olabilir?

- A) Didaktik B) Pastoral C) Lirik D) Epik E) Satirik

4. Aşağıdakilerin hangisinde verilen şiir parantez içindeki türle uyuşmamaktadır?

- A) Kitap sayfa değildir, mürekkep değildir
Başka diyarlara açılan kapı
Kitap harf değildir, hece değildir
Hayal alemini sağlayan yapı (Didaktik)
- B) Akşamları gelir incir kuşları
Konarlar bahçemin incirlerine
Kiminin rengi ak kiminin sarı
Ah beni vursalar bir kuş yerine
Akşamları gelir incir kuşları (Pastoral)
- C) Bana ne Paris'ten
Newyork'tan Londra'dan
Moskova'dan Pekin'den
Senin yanında
Bütün türedi uygarlıklar umurumda mı
Sen bir uygarlık oldun bir ömür boyu
Geceme gündüzüme (Lirik)
- D) Yakasız gömleği giysem eğnime
Biricik resmini koysam koynuma
Ne zaman geçirsem ipi boynuma
Sarılırsın diye aklım çıkıyor (Lirik)
- E) Silahı eline aldığı zaman
Savunduğun nefsin değil vatandır
Kanına ayın şavkı vurduğu zaman
Görünen gece değil vatandır (Epik)

5. Ne olmuş, çiçek mi açmış ağaçlar
Nereye gitmiş bu kadar hayvan
Bu ne göz alan beyazlık böyle
Basmaya kıyamıyor insan

Bu dizelerde aşağıdaki şiir türlerinden hangisine özgü nitelikler ağır basmaktadır?

- A) Lirik şiir
B) Pastoral şiir
C) Epik şiir
D) Satirik şiir
E) Didaktik şiir

Cevaplar : 1.C 2.E 3.D 4.B 5.B

1. Aşağıdaki dörtlüklerin hangisinde verilen şiir parantez içindeki türle uyuşmamaktadır?

- A) Nefesin esen rüzgârda
Saçların savrulan karda
Yerde, gökte, bulutlarda
Aranın nazlı gülümü (Lirik)
- B) Dışarda mevsim baharmış
Gezip dolaşanlar varmış
Günler su gibi akarmış
Geçmiyor günler, geçmiyor (Pastoral)
- C) Ey gönül, kuşa benzerdin
Kafesler sana dar gelir
Bir yerde durmaz gezerdin
Hapislik sana zor gelir (Lirik)
- D) Rüyaya-yoruma ve fala düşününüz
Dünyayı severiz hep mala düşününüz
Kim geldiyse konuştu bizler dinledik
Çocuk muyuz-neden masala düşününüz (Satirik)
- E) Güzel olsa bezilmezdi
Ciddiye alma hayatı
Fani diye görülmezdi
Ciddiye alma hayatı (Didaktik)

- 2.** Bütün kusurumuzu toprak gizliyor
Merhem çalıp yaralarım düzlüyor
Kolun açmış yollarımı gözlüyor
Benim sâdik yârim kara topraktır

Bu dörtlük içerik açısından aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek gösterilebilir?

- A) Epik B) Satirik C) Lirik D) Didaktik E) Pastoral

- 3.** Her nere gidersen eyle talanı
Öyle yap ki ağlatasın güleni
Bir saatta söyle yüz bin yalanı
El, bir doğru söz söylerse inanma

Bu şiir, içerik açısından aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek verilebilir?

- A) Pastoral B) Satirik C) Dramatik D) Didaktik E) Lirik

- 4.** Gitmişti makama arz-ı hâl için
'Bey' dedi, yutkundu, eğdi başını
Bir azar yedi ki oldu o biçim
'Şey' dedi, yutkundu, eğdi başını

Kapıdan dört büküm çıktı dışarı
Gözler çakmak çakmak, benzi sapsarı
Bir baktı konağa alttan yukarı
"Vay" dedi, yutkundu, eğdi başını

Çekti ayakları kahveye vardı
Açtı tabakasını, sigara sardı
Daldı, neden sonra garsonu gördü
"Çay" dedi, yutkundu, eğdi başını

İçmedi, masada unuttu çayı
Kalktı ki garsona vere parayı
Uzattı çakmağı ve sigarayı
"Say" dedi, yutkundu, eğdi başını

Döndü, gözlerinde bulgur bulgur yaş
Sandım can evime döktüler ateş
Sordum: "Memleketin neresi gardaş?"
"Köy" dedi, yutkundu, eğdi başını

Bu şiir, içerik açısından aşağıdaki şiir türlerinden hangisine örnek verilebilir?

- A) Epik B) Satirik C) Dramatik D) Didaktik E) Pastoral

- 5.** Pâdişâhım, bir dırahta döndü kim gûyâ vatan
Dâima bir baltadan bir şâhı hâli kalmıyor
Gam değil amma mülkün böyle elden gitmesi
Gitgide zulmetmeğe elde ahâli kalmıyor

**Bu şiirde aşağıdaki şiir türlerinden hangisine özgü nite-
likler ağır basmaktadır?**

- A) Didaktik B) Satirik C) Lirik D) Epik E) Pastoral

Cevaplar : 1.B 2.C 3.B 4.C 5.B

KAFİYE-REDİF-UYAK DÜZENİ

A. Uyak (Kafiye)

En az iki dizenin sonunda tekrarlanan; yazılışları aynı, anlamları ve görevleri farklı ses ya da sözcüklere “uyak” denir.

a. Yarım uyak (kafiye): Dize sonlarındaki tek ses benzerliğine “yarım uyak” denir.

ÖRNEK

Sen Hakk’a tevekkül kıl
Tefviz et ve rahat bul
Sabreyle ve razı ol
Mevlâ görelim neyler

Bu şiirin ilk üç dizesinin sonunda yer alan “kıl-”, “bul-”, “ol-” sözcüklerinin sonunda yer alan “l” sesleri yarım uyaktır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinde yarım uyak vardır?

- A) Başım sükûtu öğüten
Uçsuz bucaksız değirmen
İçim muradına ermiş
Abasız, postsuz bir derviş.
- B) Beni duvar boyunca
Bir kum gibi ufalar
Odam uyku dolunca
Uyumayan sofalar.
- C) Dünya olur bir gün harab
Ne bülbül kalır ne gürab
Erka sebep olan tûrab
Gözlerine dolar bir gün
- D) Ne darıldın Ahmed’in oynası
Darılır mı âdeme kardaşı
Sana benziyor şu dağın başı
Ne zaman bakılsa dumanlıdır
- E) Somurtup oturma darıl da git
Bizi ihtiyara şikâyet et
Beni istemekte olan yiğit
Daha şanlıdır daha anlıdır

ÇÖZÜM

E seçeneğinde “git-, et-, yiğit-” sözcüklerindeki “-t” sesi yarım uyaktır.

Cevap: E

b. Tam uyak (kafiye): Dize sonlarındaki iki ses benzerliğine “tam uyak” denir.

ÖRNEK

Dünyayı iki şeyden
İbaret bilirim ben;
Biri, her şey olan sen!
Biri, sen olmayanlar!

Dize sonlarındaki “şeyden, ben, sen” sözcüklerindeki “-en” sesi tam uyaktır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinde tam uyak vardır?

- A) Sevgileri yarınlara bıraktınız
Çekingen, tutuk, saygılı
Bütün yakınlarınız
Sizi yanlış tanıdı
- B) Yâr olmadı bana devir
Her günüm bir başka zehir
Hapishanelerde demir
Parmaklıklara sarıldım
- C) Tabiplerde ilaç yoktur yarama
Aşk deyince ötesini arama
Her nesnenin bir bitimi var ama
Aşka hudut çizilmiyor Mihriban
- D) Eski nisan, her şey gibi
Kalbim de, rüzgâr da eski
Çırpınıp duruyor havada
Yitik anıların keleşbeği
- E) Önce naz sonra söz ve sonra hile
Sevilen seveni düşürür dile
Seneler asırlar değişse bile
Eski töre bozulmuyor Mihriban

ÇÖZÜM

B seçeneğindeki dize sonlarındaki “devir, zehir, demir” sözcüklerindeki “-ir” sesi tam uyaktır.

Cevap: B

c. Zengin uyak (kafiye): Dize sonlarında ikiden fazla ses benzerliğine dayanan uyak çeşidine “zengin uyak” denir.

ÖRNEK

Hasretin gözümde tüter
Keremden, Mecnun’dan beter

Bu dizelerin sonundaki “-ter” sesleri zengin uyaktır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinde zengin uyak vardır?

- A) Ne kadar da kızardın aman aman
Neden öyle başına çıktı kan
Beri gel bayılma a kız heman
Yüreğin de pek helecanlıdır
- B) Açtırdım kapıyı girdim içeri
Aklımı başımdan aldı o peri
Dedim sende buldum hâlis gevheri
Dedi yok yok bir mehenge sürmeli
- C) Somurtup oturma darıl da git
Bizi ihtiyara şikâyet et
Beni istemekte olan yiğit
Daha şanlıdır daha anlıdır
- D) Eylûlün denizi, sen şair misin
Şimdi bir afacan çocuk, bir deli
Sonra bir kötürüm, sonra bir miskin
İhtiyar ki bıkmış hayattan belli
- E) Lisanda sayılır öz
Herkesin bildiği söz
Manası anlaşılan
Lügate atmadan göz

ÇÖZÜM

B seçeneğindeki dize sonlarındaki “içeri, peri, gevheri” sözcüklerindeki “-eri” sesi zengin uyaktır.

Cevap: B

d.Tunç Uyak: Uyaklanan sözcüklerden birinin, diğer sözcük içinde yer almasıyla oluşan uyak biçimine “tunç uyak” denir. Tunç uyak, iki veya daha fazla ses benzerliğinden oluşabilir.

ÖRNEK

Dalgın duyuyor rüzgârın ahengini dal dal
Baktım süzülüp geçti açıktan iki sandal.

Birinci dizenin sonunda yer alan “dal” sözcüğü, ikinci dizenin sonundaki “sandal” sözcüğünün içinde yer almaktadır.

Bu nedenle burada tunç uyak vardır.

ÖRNEK SORU

Aşağıdakilerden hangisinde tunç uyak yoktur?

- A) Git de şen şakrak geçen günlerine gün ekle
Beni kahkahaların sustuğu yerde bekle
- B) Zannetme ki, pişmanlık, mutluluk kadar ırak
Hadi git, ne bir adres, ne bir hatıra bırak
- C) Gün geldi zamanı gömdüm kabire
Dağ oldu aklımın verdiği fire
- D) Bir kanlı gül ağzında ve mey kâsesi elde
Her yerden o, hem aynı bakış, aynı emelde
- E) Tekrar o alev gömleği giymiş gibi yandım
Ani bir üzüntüyle bu rüyadan uyandım

ÇÖZÜM

A seçeneğinde birinci dizenin sonunda yer alan “ekle” sözcüğü, ikinci dizenin sonundaki “bekle” sözcüğünün içinde yer almaktadır.

B seçeneğinde birinci dizenin sonunda yer alan “ırak” sözcüğü, ikinci dizenin sonundaki “bırak” sözcüğünün içinde yer almaktadır. Bu nedenle burada tunç uyak vardır.

D seçeneğinde birinci dizenin sonunda yer alan “elde” sözcüğü, ikinci dizenin sonundaki “emelde” sözcüğünün içinde yer almaktadır.

E seçeneğinde birinci dizenin sonunda yer alan “yandım” sözcüğü, ikinci dizenin sonundaki “uyandım” sözcüğünün içinde yer almaktadır.

Cevap: C

NEGO TÜYO

Tunç kafiye bir mısra sonundaki sözcüğün başka bir mısra sonundaki sözcüğün içinde bulunması gerektiğini bilelim.